



УДК [37.091.12.011.3-051:78]:331.546-021.464-043.84
DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2025-109-10>

УДОСКОНАЛЕННЯ ВОКАЛЬНО-ВИКОНАВСЬКОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОАКТУАЛІЗАЦІЇ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Прядко Олена Михайлівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри музичного мистецтва

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

pryadko@kpnu.edu.ua
orcid.org/0000-0003-0728-976X

Метою статті є аналіз проблем удосконалення вокально-виконавських умінь як елемента професійної самоактуалізації майбутнього вчителя музичного мистецтва. У дослідженні автор використала **методи** теоретичного аналізу наукових джерел з проблематики професійної самоактуалізації майбутніх учителів музичного мистецтва, систематизації, узагальнення результатів аналізу та спостереження. **Результати** проведеної роботи дали змогу встановити, що на сучасному етапі розвитку українського суспільства, орієнтованого на гуманізацію, демократизацію освіти, проблемам саморозвитку, самовираження, самореалізації особистості надають особливої уваги. Значний інтерес становить вивчення питання самоактуалізації особистості як прагнення повного саморозкриття, самовдосконалення потенціалу індивіда. Автор статті зосереджує увагу на вивченні явища професійної самоактуалізації, її значення й ролі в структурі загальної самоактуалізації особистості. Установлено, що професійна самоактуалізація сприяє реалізації життєвого потенціалу, формуванню стимулів до безперервного саморозвитку й самовдосконалення фахівця, активізує психічні та фізичні сили людини, спрямовує їх у напрямі повного саморозкриття. У статті зазначається, що важливим елементом професійної самоактуалізації вчителя музичного мистецтва є процес розвитку вокально-виконавської майстерності педагога. Майстерне використання вчителем власного співацького голосу на уроці є ефективним засобом формування музичної культури, естетичних ідеалів учнів. Розвиненість вокального потенціалу майбутнього педагога-музиканта, сформованість складного комплексу вокально-технічних, вокально-слухових, художньо-виконавських умінь і навичок, обізнаність із науково-методичними засадами постановки співацького голосу сприяє професійному самовиявленню педагога, реалізації його педагогічного потенціалу. **Висновки.** Удосконалення вокально-виконавської майстерності майбутнього вчителя музичного мистецтва є важливим елементом його професійної самоактуалізації, саморозкриття професійного потенціалу.

Ключові слова: професійна самоактуалізація, вокально-виконавська майстерність, учитель музичного мистецтва, співацький голос.

IMPROVEMENT OF VOCAL PERFORMANCE SKILLS AS AN ELEMENT OF PROFESSIONAL SELF-ACTUALIZATION OF THE FUTURE MUSIC TEACHER

Priadko Olena Mykhailivna,
PhD (Education), Associate Professor at the Department of Music

Kamianets-Podolskyi Ivan Ohienko National University

pryadko@kpnu.edu.ua
orcid.org/0000-0003-0728-976X

The purpose of writing the article is to analyze the problems of improving vocal and performing skills as an element of professional self-actualization of the future music teacher. In the research, the author used the **methods** of theoretical analysis of scientific sources on the issue of professional self-actualization of future music teachers, systematization, generalization of the results of analysis and observation. The **results** of the work have allowed us to establish that at the current stage of development of Ukrainian society, oriented towards humanization, democratization of education, special attention is paid to the problems of self-development, self-expression, and self-realization of the individual. Of considerable interest is the study of the issue of self-actualization of the individual, as the desire for complete self-disclosure, self-improvement of the individual's potential. The author of the article focuses on the study of the phenomenon of professional self-actualization, its meaning and role in the structure of the general self-actualization of the individual. It has been established that professional self-actualization contributes to the realization of life potentials, the formation of incentives for continuous self-development and self-improvement of a specialist, activates the mental and physical forces of a person, directs them towards complete self-disclosure. The article notes that an important



element of the professional self-actualization of a music teacher is the process of developing the teacher's vocal and performing skills. The skillful use of a teacher's own singing voice in class is an effective means of forming musical culture and aesthetic ideals of students. The development of the vocal potential of a future teacher-musician, the formation of a complex complex of vocal-technical, vocal-aural, artistic-performing skills and abilities, familiarity with the scientific and methodological principles of producing a singing voice contribute to the professional self-discovery of a teacher and the realization of his pedagogical potential.

Conclusions. Improving the vocal-performing skills of a future teacher of musical art is an important element of his professional self-actualization and self-disclosure of his own professional potential.

Key words: professional self-actualization, vocal and performing skills, music teacher, singing voice.

Вступ. Особистісний розвиток, самовизначення, самореалізація в професійній діяльності вимагають ґрунтовного вивчення в умовах існування сучасного суспільства, орієнтованого на гуманізацію та демократизацію процесів розвитку особистості, людиноцентричність. Розкриття нових засобів досягнення повної самореалізації, максимальної актуалізації фізичного, психологічного потенціалу індивіда потребують глибокого аналізу. Значну увагу сучасні вчені надають дослідженню процесу самоактуалізації особистості, як прагнення до повного розкриття всіх її потенційних можливостей.

Важливим є питання самореалізації особистості в професійній діяльності, віднайдення того виду праці, який дасть змогу досягнути актуалізації природних задатків індивіда, розкриття емоційного, інтелектуального потенціалу. Професійне самовизначення пов'язане з готовністю до зрілої соціальної взаємодії, мобілізації психічних сил, спрямованих на розв'язання професійних завдань і викликів, подолання внутрішніх і зовнішніх перешкод. Науковці визначають професійне самовизначення як «процес самопізнання та об'єктивної оцінки особистістю власних індивідуальних особливостей; зіставлення своїх професійно-важливих якостей і можливостей з вимогами, які необхідні для оволодіння конкретною професією» (Тимошенко, 2016: 111). Самореалізація особистості в професійній діяльності може стати важливим складником самоактуалізації, реалізації її життєвого потенціалу.

Теоретичне обґрунтування проблеми. Поняття «самоактуалізація» особистості вперше дослідили А. Маслоу, К. Роджерс. А. Маслоу дав таке визначення: «Самоактуалізація – це неперервна актуалізація потенціалів, здібностей, талантів, як виконання місії (чи поклику, фатуму, долі чи покликання), як повніше визначення і прийняття людиною своєї власної внутрішньої природи, як певного прагнення до внутрішньої єдності, інтеграції чи синергії» (Гордієнко, Копець, 2007: 248–249). На думку представника гуманістичної психології, бути здоровою людиною – означає бути самоактуалізованою особистістю. Надалі дослідженням цієї психологічної категорії займалися Е. Фромм, Е. Еріксон, А. Адлер, К. Юнг. Поняття «самоактуалізація» в працях

сучасних дослідників (І. Бех, Н. Дідик, С. Максименко, Б. Ільченко, М. Ткалич, Б. Братаніч) пов'язано з вивченням процесів самовдосконалення й саморозвитку особистості в різних сферах її життєдіяльності. Питання самоактуалізації особистості в професійній діяльності вивчають В. Клочко, Н. Дідик, А. Деркач, В. Бочелюк, В. Гупаловська, О. Кокун, М. Гринькова, Д. Шутько. Психологічні аспекти самоактуалізації особистості в педагогічній діяльності аналізують у працях О. Видра, Я. Пінчук, І. Чайка, О. Шевцова.

Процес самоактуалізації особистості в професійній діяльності передбачає виявлення вмотивованості до самовдосконалення професійних умінь, рішучості до дій, спрямованих на актуалізацію власних потенціалів, здатність до самостійності в прийнятті рішень і втіленні їх у практичній діяльності.

Фахова підготовка вчителя музичного мистецтва включає багато компонентів: формування складного комплексу психолого-педагогічних компетенцій, ґрунтовну музично-виконавську підготовку, розвиненість вокально-виконавських, диригентсько-хорових умінь, інструментально-виконавської майстерності, теоретико-методичну підготовленість до здійснення музично-естетичного виховання учнів у закладах загальної середньої освіти. Розвиток вокально-виконавської майстерності є одним із основних компонентів фахової підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва. Досконале володіння власним розмовним і співацьким голосом, готовність на високому виконавському рівні ілюструвати навчальний музичний матеріал на уроці мистецтва у власному виконанні є невід'ємним елементом педагогічної майстерності вчителя, засобом утілення його педагогічних ідей.

Метою статті є вивчення проблем удосконалення вокально-виконавських умінь як елемента професійної самоактуалізації майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Результатив дискусії. Надумку психологів, успішна професійна самореалізація є важливим компонентом самоактуалізації особистості. Посідаючи вагоме місце в ієрархії потреб, задоволення яких призводить до гармонізації внутрішнього світу індивіда, професійна самоактуалізація сприяє реалізації життєвих потен-



ціалів, формуванню ефективних стимулів до безперервного саморозвитку й самовдосконалення. М. Гутиря, М. Кононова зазначають таке: «Професійна самоактуалізація особистості – це внутрішній процес особистості, що відрізняється своєю складністю та багатовекторністю, направлений на прогресивний професійний розвиток внаслідок розкриття власного професійного потенціалу» (Гутиря, Кононова, 2021: 90). Професійна діяльність посідає вагомe місце в житті людини, спрямовує її інтелектуальні, емоційні, фізичні зусилля, дає змогу задовольнити власні інтелектуальні, культурні, духовні, матеріальні потреби. Само виявлення в професійній діяльності дає змогу виявити всі грані особистості, пізнавати себе в нових динамічних умовах праці, віднаходити й удосконалювати нові приховані задатки. «Самоактуалізація є невід’ємним атрибутом самосвідомості та саморозвитку особистості і проявляється в мотиваційній структурі, в особистісно-сміслових утвореннях, сенсожиттєвих орієнтаціях, що знаходять своє подальше втілення у професійній діяльності, спілкуванні та особистому житті» (Гаркуша, 2020: 21). Об’єднання особистісних і професійних цілей дає змогу досягати гармонізації внутрішнього світу людини, безперервного особистісного зростання, активізації життєвої енергії.

Важливим завданням фахової підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва є формування професійної спрямованості особистості студента, чіткого усвідомлення перспектив, труднощів на шляху самореалізації вчителя, глибокого переконання в правильності власного професійного самовизначення. Сформованість у студента глибокої мотивації до оволодіння складним комплексом музично-виконавських умінь, усвідомлення важливості опанування вокально-виконавських навичок як важливого елемента педагогічної майстерності вчителя музичного мистецтва є невід’ємною умовою становлення професійно-педагогічної спрямованості його навчальної й пізнавальної діяльності. Педагогічна діяльність є творчою працею, що вимагає володіння вчителем широким арсеналом педагогічного інструментарію, використання якого дасть змогу втілювати креативні підходи в роботі, уміння задіювати педагогічну інтуїцію.

Кожна людина народжується з певним фізичним і психічним потенціалом, природними задатками, які в процесі виховання, навчання перетворюються в здібності, розвиненість яких дає змогу досягнути успіху в певному виді діяльності. Музична обдарованість, розвиненість загальних і спеціальних музичних здібностей сприяє успішному оволодінню спеціальними музично-професійними вміннями. Музично обдарована особистість швидше оволодіває спеціальними музично-виконавськими

навичками, досягає високої ефективності в ході занять, що позитивно впливає на вмотивованість до навчання, готовність долати внутрішні й зовнішні перешкоди у творчих пошуках, пізнавальній діяльності. Для успішного трансформування музичних задатків у музичні здібності необхідним є оволодіння операційним механізмом реалізації здібностей, що стає можливим за умови цілеспрямованого навчання, систематичності занять, забезпечення загальнодидактичних і специфічних музично-педагогічних принципів навчання. Будь-які здібності вимагають постійного розвитку, безперервності вправлень, що стимулюватиме їх удосконалення, об’єднання в складні комплексні утворення, притаманні високоефективній професійній діяльності. Процес самоактуалізації особистості полягає в безперервному розвитку всіх потенціалів людини, притаманних їй. За визначенням І. Чайки: «Самоактуалізація – це процес виявлення власних потенційних можливостей і смислів, переведення їх із стану потенційного в актуальний і втілення в реальних умовах навколишньої дійсності» (Чайка, 2019: 164). Умовою самоактуалізації є спрямованість на безперервний саморозвиток особистості впродовж життя, чому має сприяти сувора самоорганізація, глибока вмотивованість. Актуалізація музичних задатків за умови їх наявності є обов’язковим елементом самоактуалізації музично-обдарованої особистості. А. Маслоу зазначає: «Для повного щастя музикант повинен грати, художник – малювати, а поет – писати» (Гордієнко, Копець, 2007: 248).

Можливість розвитку власних музичних задатків у ході фахової музично-педагогічної підготовки, бажання використовувати свій співацький голос у професійній діяльності є важливими мотивами, що спонукають молодь обирати професію вчителя музичного мистецтва. Ґрунтовна вокальна підготовка студентів музично-педагогічних спеціальностей закладів вищої освіти дає змогу майбутнім педагогам максимально розкрити власний вокально-виконавський потенціал, отримати глибокі науково-методичні знання в галузі вокальної педагогіки. Співацький і розмовний голос учителя музичного мистецтва є універсальним інструментом його професійної діяльності, володіння яким дає змогу ефективно доносити навчальну інформацію на уроці, ілюструвати навчальний музичний матеріал у власному виконанні. Майстерне володіння голосом, складним комплексом вокально-технічних, художньо-виконавських, оцінювально-аналізуючих умінь є необхідною умовою успішної професійної самореалізації вчителя. «Якісна вокальна підготовка є однією з провідних складових професіограми вчителя музичного мистецтва, яка забезпечує його



тривалу продуктивну професійну діяльність» (Пащенко, 2022: 189). Людський голос з багатством його тембральних барв, динамічними, звуковисотними можливостями, гнучкістю й пластичністю є універсальним інструментом передачі емоційного наповнення змісту мови, досконалим засобом забезпечення ефективної мовленнєвої комунікації. Розвиненість усіх акустичних характеристик розмовного та співацького голосу, здатності голосового апарату витримувати значні вокально-мовленнєві навантаження є невід'ємним елементом педагогічної майстерності вчителя музичного мистецтва. Специфічною особливістю уроку музичного мистецтва є необхідність здійснювати емоційно-естетичний вплив на учнів в ході заняття. Викладання на уроці музичного мистецтва вимагає емоційності, образності мовлення вчителя, здатності за допомогою голосу передати той спектр почуттів, які пов'язані зі сприйманням та аналізом естетичних об'єктів. Це вимагає майстерного володіння вчителем власним розмовним і співацьким голосом, повного розкриття звуковисотних, динамічних можливостей голосу, його тембральних характеристик.

Процес самоактуалізації безпосередньо пов'язаний з активізацією вольової сфери особистості, оскільки вимагає володіння здатністю долати внутрішні й зовнішні перешкоди на шляху до актуалізації власних потенційних можливостей, працювати, вправлятися за несприятливих умов, виявляти самостійність у прийнятті рішень, нести відповідальність за свої вчинки. Заняття в класі постановки голосу сприяють активному розвитку емоційно-вольової сфери студента, таких рис характеру, як наполегливість, витримка, відповідальність, ініціативність, цілеспрямованість. Активізація волі відбувається завдяки добре сформованій мотивації, глибокій зацікавленості студента процесом навчання. Заняття вокалом мають стати глибокою особистісною духовною потребою студента, що сприятиме переважанню внутрішніх мотивів над зовнішніми. Активізації волевих зусиль сприяє чітке окреслення цілей навчання, визначення зрозумілих алгоритмів дій, засобів досягнення поставленої мети. Системному та планомірному вихованню волевих якостей у ході занять вокалом сприяє систематичність вправлень, спільна робота викладача і студента над побудовуванням поступеневого плану роботи щосеместру, виконання активних дій, спрямованих на розв'язання навчальних завдань, доведення вольової дії до завершення. Умовою успішного поступу в процесі вокального розвитку є дотримання студентом загальних і спеціальних заходів охорони співацького голосу, режиму праці й відпочинку, регулювання голосових навантажень, ведення здорового способу життя. Фор-

мування вокально-технічних навичок вимагає активного включення в роботу великої кількості м'язів, які відповідають за роботу дихальної системи, звукоутворювальних, артикуляційних органів, м'язів, які підтримують співацьку поставу вокаліста. Активізація роботи всіх органів і систем організму вокаліста в ході вокальних вправлень, необхідність долати фізичну та психічну інертність потребують задіявання значних волевих зусиль. Волюва людина на шляху до самоактуалізації здатна до глибокого фокусування на об'єкті роботи, уміє правильно розставляти життєві пріоритети, відповідально ставиться до своїх обов'язків. Визначивши своє життєве покликання, самоактуалізована особистість готова підкоряти власні потреби й бажання справі досягнення зафіксованої цілі. Вона об'єктивна в оцінках вчинків навколишніх, реалістично сприймає світ навколо, критична та вимоглива до себе, водночас уникає надмірної самокритики, зайвої сором'язливості, які можуть стати на заваді успішному саморозвитку. Самоактуалізована особистість є когнітивно складною особистістю (за Дж. Келлі), не прагне уподібнити інших до себе, в аналізі вчинків інших оперує широким арсеналом психологічних категорій (Психологія, 2008).

У структурі фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва формуванню складного комплексу вокально-технічних, вокально-слухових, художньо-виконавських умінь і навичок надається значна увага. Професійне володіння педагогом співацьким голосом є важливим засобом формування музичної культури, естетичних ідеалів учнів у закладах середньої загальної освіти, ефективним інструментом впливу на емоційний стан вихованців, стимулювання зацікавленості музичним мистецтвом, формування піднесеної, хвилюючої емоційної атмосфери спілкування з прекрасним. Співацький і розмовний голос є універсальним засобом професійно-педагогічної комунікації вчителя музичного мистецтва, інструментом здійснення емоційного заражування в ході обговорення навчального матеріалу, ілюстрування фрагментів музичних творів. Майстерне використання голосу вчителем дає змогу налагоджувати ефективно педагогічне спілкування в ході активної співтворчості з учнями. Прийом ілюстрування вчителем і наслідування учнями звучання співацького голосу є одним із найбільш ефективних у ході співацького розвитку школярів на уроці музичного мистецтва. Тому голос учителя має бути позбавленим будь-яких недоліків голосоутворення, а всі його природні акустичні якості – розвинені максимально.

Висновки. Отже, професійна самоактуалізація вчителя музичного мистецтва передбачає максимальне розкриття кращих педагогічних якостей, розвиток музичних задатків,



необхідних для ефективного здійснення музично-естетичного виховання учнів у закладі загальної середньої освіти. Удосконалення вокально-виконавської майстерності, розвиненість усіх акустичних якостей співацького голосу студента, його тембральної своєрідності, вокальної техніки, актуалізація художньо-виконавських, артистичних здібностей є важливим елементом професійної самоактуалізації вчителя музичного мистецтва, реалізації його життєвого призначення. Ефективна актуалізація співацьких задатків, повне розкриття вокального потенціалу покликано забезпечити реалізацію ефективної педагогічної діяльності вчителя у школі.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у вивченні психолого-педагогічних умов досягнення професійної самоактуалізації вчителя музичного мистецтва.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гаркуша І.В., Крижановський А.Є. Самоактуалізація, самовизначення та самореалізація як рушійна сила кар'єрної спрямованості. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія. Педагогічні науки»*. 2020. Вип. 2 (20). С. 17–22. <https://pedpsy.duan.edu.ua/images/PDF/2020/2/3.pdf>.
2. Гордієнко В., Копець Л. Психологія особистості в біографіях, подіях, портретах : навчальний посібник для студ. вищ. навч. закл. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. 304 с.
3. Гутиря М., Кононова М. Особливості професійної самоактуалізації студентів-психологів, які переживають кризу фахової готовності. *Психологія особистості*. 2021. Вип. 2 (20). С. 82–92. <https://psychpersonality.npu.edu.ua/article/view/239959/238413>
4. Пашченко І.М. Сучасний стан вокальної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва у закладах вищої освіти. *Наукові записки. Серія «Педагогічні науки»*. Кропивницький : Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка, 2022. Вип. 206. С. 188–192. <https://pednauk.cusu.edu.ua/index.php/pednauk/article/view/1335/1259>.
5. Психологія : навчальний посібник для студентів усіх форм навчання / упоряд. Н.М. Дашенкова. Харків : ХНУРЕ, 2008. 172 с.
6. Тимошенко Н.Є. Професійне самовизначення особистості як психолого-педагогічна проблема. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія ІІ «Соціальна робота. Соціальна педагогіка»*. Київ : Вид-во НПУ

імені М.П. Драгоманова, 2016. Вип. 21. С. 109–113. <http://surl.li/llxbqf>.

7. Чайка І. Зарубіжний підхід у вивченні проблем самоактуалізації вчителів початкової школи. *Теорія і практика сучасної психології / Класичний приватний університет*. 2019. Вип. 5. Т. 2. С. 163–168. http://www.tpsp-journal.kpu.zp.ua/archive/5_2019/part_2/31.pdf

REFERENCES

1. Harkusha I.V., Kryzhanovskiy A.Ie. (2020). Samoaktualizatsiia, samovyznachennia ta samorealizatsiia yak rushiina syla kariernoї spriamovanosti [Self-actualization, self-determination, and self-realization as the driving force of career orientation]. *Visnyk universytetu imeni Alfreda Nobelia. Seriiia «Pedahohika i psykhohohiia»*. *Pedahohichni nauky* [in Ukrainian].
2. Hordiienko V., Kopets L. (2007). *Psykhohohiia osobystosti v biohrafiiakh, podiiakh, portretakh* [Personality psychology in biographies, events, portraits] : navch. posib. dlia stud. vyshch. navch. zakl. Kyiv : Vyd. dim «Kyievo-Mohylianska akademiia» [in Ukrainian].
3. Hutyria M., Kononova M. (2021). Osoblyvosti profesiinoї samoaktualizatsii studentiv-psykhohohiv, yaki perezhyvaiut kryzu fakhovoї hotovnosti [Peculiarities of professional self-actualization of psychology students experiencing a crisis of professional readiness]. *Psykhohohiia osobystosti. Naukovyi zhurnal* [in Ukrainian].
4. Pashchenko I.M. (2022). Suchasnyi stan vokalnoi pidhotovky maibutnoho vchytelia muzychnoho mystetstva u zakladakh vyshchoї osvity [The current state of vocal training of future teachers of music in higher education institutions]. *Naukovi zapysky. Seriiia : Pedahohichni nauky. Kropyvnytskyi : Tsentralnoukrainskyi derzhavnyi pedahohichni universytet imeni Volodymyra Vynnychenka* [in Ukrainian].
5. *Psykhohohiia* (2008). [Psychology] : navcha. posibnyk dlia studentiv usikh form navchannia / Uporiad. N.M. Dashenkova. Kharkiv : KhNURE [in Ukrainian].
6. Tymoshenko N.Ie. (2016). *Profesiine samovyznachennia osobystosti yak psykhohohopedahohichna problema* [Professional self-determination of the individual as a psychological and pedagogical problem]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M.P. Drahomanova. Seriiia 11. Sotsialna robota. Sotsialna pedahohika*. Kyiv : Vyd-vo NPU imeni M.P. Drahomanova [in Ukrainian].
7. Chaika I. (2019). *Zarubizhnyi pidkhid u vyvcheni problem samoaktualizatsii vchyteliv pochatkovoї shkoly* [Foreign approach to studying the problems of self-actualization of primary school teachers]. *Teoriia i praktyka suchasnoї psykhohohii. Klyasychni pryvatnyi universytet* [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 29.01.2025.

The article was received 29 January 2025.